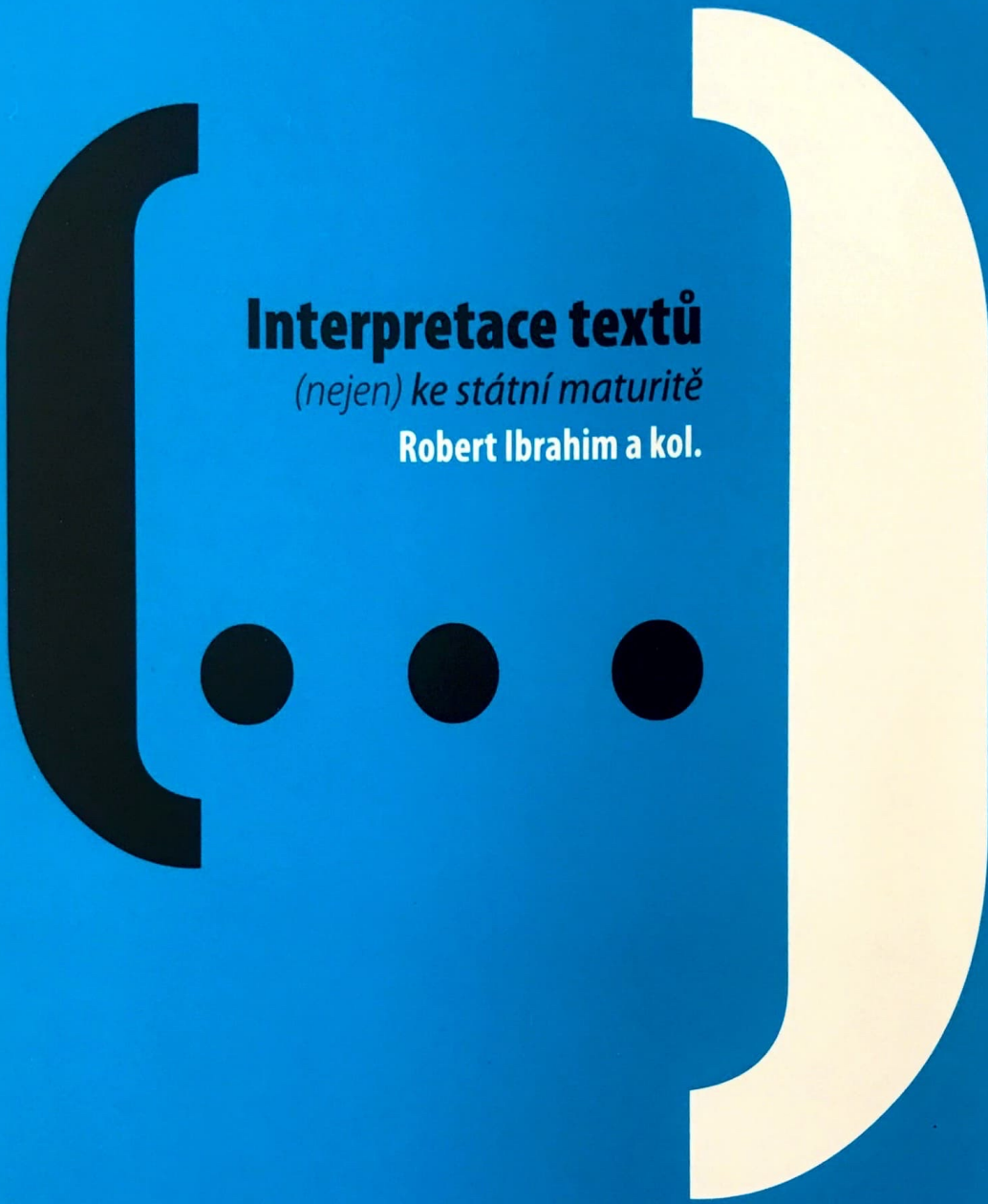

Interpretace textů

(nejen) ke státní maturitě

Robert Ibrahim a kol.

CIP – Katalogizace v knize – Národní knihovna ČR

Ibrahim, Robert
Interpretace textů: (nejen) ke státní maturitě /
Robert Ibrahim a kol. – Praha: Akropolis, 2010
ISBN 978-80-87481-05-9 (brož.)

821.162.3 * 82.07 * 82:37.016 * 371.279.5/6

- česká literatura
- interpretace a přijetí literárního díla
- literární výchova
- maturitní zkoušky
- texty
- příručky

82.0 – Literatura (teorie) [11]

Lektorovala: prof. PhDr. Jaroslava Janáčková, CSc.

© Robert Ibrahim (vedoucí autorského kolektivu), 2010

© Robert Adam, 2010

© Alena A. Fidlerová, 2010

© Jan Čihák, 2010

© Bohuslav a Jana Hoffmannovi, 2010

© Jiří Holý, 2010

© Petr Nejedlý, 2010

© Graphic & Cover Design Petr Beránek, 2010

© Filip Tomáš – Akropolis, 2010

ISBN 978-80-87481-05-9

ISBN 978-80-87481-15-8 (ePUB)

ISBN 978-80-87481-16-5 (PDF)

PŘEDMLUVA

Milé čtenářky, milí čtenáři,

cílem této knížky je ukázat, jak lze prakticky přistupovat k interpretaci textu. Má sloužit jako pomůcka k přípravě na ústní zkoušku státní maturity z češtiny, doufáme ale, že tím se okruh jejích uživatelů a funkce nevyčerpají.

Ačkoli má publikace praktický účel, nebylo naším cílem poskytnout zásobník hotových interpretací, které se studenti naučí nazpaměť a u maturitní zkoušky pak jen odříkají (naštěstí by to vzhledem k podobě zkoušky nemělo být ani možné). Šlo nám o ukázání metody – cesty. Ideální čtenář bude k našim interpretacím přistupovat jako k inspiraci, kterou kreativně využije při vlastní práci s libovolnými texty.

Interpretace textu bývá někdy nahrazována velmi podrobnou evidencí konkrétních jazykových prostředků. Jakkoli je tento přesný a podrobný výčet užitečný a nepostradatelný, od interpretace se liší. Tou se stává až utříděné zamyšlení nad funkcí těchto prostředků ve struktuře textu. To bývá kámen úrazu, protože neexistují předem hotové odpovědi, nelze např. tvrdit, že jeden prostředek má jen jednu funkci, resp. že jednu funkci lze realizovat jen jedním prostředkem (což ale na druhou stranu neznamena naprostou svévoli).

Je možné, že některé zde uvedené interpretace budou působit příliš odborně nebo příliš specializovaně. Naším záměrem bylo, aby předkládané interpretace byly sice srozumitelné (samozřejmě při vynaložení úsilí), ale aby zároveň neslevovaly z nároků, které by maturitní zkouška měla mít.

Publikace je sestavena z patnácti kapitol, každou kapitolu tvoří ukázka uměleckého a neuměleckého textu a jejich následná interpretace, která se co nejvíce soustředí na text ukázek a pouze v některých případech přihlíží k celku díla, popřípadě k širšímu kontextu. Umělecké texty byly zvoleny s ohledem na katalog požadavků pro maturitní zkoušku z českého jazyka a literatury (zcela záměrně jsme se vyhnuli zahraničním literaturám), neumělecké texty reprezentují základní funkční styly. Rozsah ukázek a délka interpretací se sice mohou kapitolu od kapitoly lišit, ale snažili jsme se držet v určitých mezích. Ponechali jsme v kompetenci autorů, jestli budou chtít volit ukázky, mezi nimiž je nějaká souvislost, nebo jestli vyberou ukázky, které nemají nic společného. Tím jsme se snažili obsáhnout obě možnosti, které nová maturitní zkouška nabízí, upozorňujeme však, že jsme tím nechtěli odlišit kapitoly podle náročnosti (neplatí tedy, že kapitoly, v nichž je mezi oběma ukázkami souvislost, jsou určeny pro vyšší úroveň, a kapitoly druhého typu pro základní úroveň).

Doufáme, že naše knížka splní svůj cíl, totiž alespoň částečně odpoví na otázku, jak je text „udělán“, tj. jakými prostředky autor dosahuje naplnění svého záměru.

Robert Ibrahim, vedoucí autorského kolektivu

OBSAH

Předmluva	5
Česká literatura do konce 18. století	
01 <i>Zrcadlo člověčího spasení</i>	10
publicistický styl (Valtr Komárek: <i>Kronika zoufalství a naděje</i>)	12
Interpretace textů Petr Nejedlý	14
02 Jan Amos Komenský: <i>Labyrint světa a ráj srdce</i>	18
rétorický styl (Petr Pithart: <i>Slavnostní projev...</i>)	20
Interpretace textů Alena A. Fidlerová	22
03 Antonín Franci Sýkora: <i>Zpěvník</i>	30
vědecky odborný styl	
(Jaroslav Markl: <i>Nejstarší sbírky českých lidových písní</i>)	32
Interpretace textů Petr Nejedlý	33
Česká próza 19. století	
04 Václav Rodomil Kramerius: <i>Železná košile</i>	40
populárně naučný styl (Jaroslav Spirhanzl-Duriš: <i>Z ptačí říše</i>)	41
Interpretace textů Robert Adam	42
05 Karel V. Rais: <i>Když se připozdívá</i>	48
prostě sdělovací styl	
(Karel V. Rais – Svatopluk Čech: <i>Výběr z listů přátel</i>)	50
Interpretace textů Robert Adam	51
Česká poezie 19. století	
06 Karel Hynek Mácha: <i>Máj</i>	56
prakticky odborný styl	
(Magdalena Dobromila Rettigová: <i>Domácí kuchařka</i>)	59
Interpretace textů Robert Ibrahim	60
07 Otakar Auředníček: <i>Zpívající labutě</i>	66
prostě sdělovací styl (přepis záznamu hodiny češtiny)	67
Interpretace textů Robert Ibrahim	70

Česká próza 20.–21. století

08	Karel Čapek: <i>Utkvění času</i>	78
	publicistický styl (Ivan Motýl: <i>Reportáž od Odry</i>)	79
	Interpretace textů Jan Čihák	81
09	Ivan Olbracht: <i>Nikola Šuhaj loupežník</i>	88
	publicistický styl (H.: <i>Šuhajův případ</i>)	89
	Interpretace textů Jiří Holý	90
10	Arnošt Lustig: <i>Modlitba pro Kateřinu Horovitzovou</i>	94
	publicistický styl (Ota Kraus – Erich Schön: <i>Továrna na smrt</i>)	96
	Interpretace textů Jiří Holý	97

Česká poezie 20.–21. století

11	Václav Hrabě: <i>Voda načichlá nikotinem</i>	102
	publicistický styl (Václav Hrabě: <i>Třicet a jedna noc</i>)	103
	Interpretace textů Bohuslav a Jana Hoffmannovi	104
12	Ladislav Novák: <i>Kouzlo letní noci</i>	110
	praktický odborný styl (předpověď počasí)	110
	Interpretace textů Bohuslav a Jana Hoffmannovi	112
13	Čan: <i>Sonety pro nic a za nic</i>	118
	publicistický styl (reklama)	119
	Interpretace textů Robert Ibrahim	120

České drama 19.–21. století

14	Ladislav Stroupežnický: <i>Naši furianti</i>	126
	administrativní styl (jednací řád zastupitelstva města)	128
	Interpretace textů Bohuslav a Jana Hoffmannovi	130
15	Václav Havel: <i>Audience</i>	136
	administrativní styl (žaloba)	138
	Interpretace textů Jan Čihák	140

(06)

Česká poezie 19. století

Karel Hynek Mácha: *Máj*
prakticky odborný styl (Magdalena
Dobromila Rettigová: *Domácí kuchařka*)
Interpretace textů Robert Ibrahim

TEXT 1

Karel Hynek Mácha: *Máj*

- 1 Čechové jsou národ dobrý!
Nešťastný, jenž v nouzi lká,
nechť se k Čechovi obrátí,
ten mu rychlou pomoc dá;
5 byť i Čecha nepřitelem,
nešetří Čech jeho vin.
Čechové jsou národ dobrý,
a Ty Čechů věrný syn!

Sbor

- Věrný syn i bratr náš,
10 dobré Čechů srdce máš!
- Čechové jsou národ statný,
nepřemožen český voj.
Nechť se s vítězstvím rozloučí,
proti němuž český boj.
15 Čech kde stojí, krutá bitva
tamť, i mnohý slavný čin.
Čechové jsou národ statný,
a Ty Čechů věrný syn!

Sbor

- Věrný syn i bratr náš,
20 statné Čechů srdce máš!
- Čechové jsou národ věrný,
věrnost jejich první čest;
vlasti své i svému králi
Čech i v smrti věrný jest.
25 Bůh můj – král můj – vlasti moje!
poslední je Čecha vzdech.
Čechové jsou národ věrný,
a Ty syn jich – věrný Čech!

Sbor

- Věrný Čech i bratr náš,
30 věrné Čechů srdce máš!

Věrný syn jsi Čechů kmene,
věrný bratr bratřím svým;
jazyk český je i Tobě
otců drahým dědictvím.
35 České hory – české doly –
české luhy – český háj –
šírá vlast – ta česká země
nejmilejší Tobě ráj.

Sbor

Věrný Čech jsi – vlastenec,
40 protož vděčný u věnec
květ Ti vije Čecha máj!

I.

1 Byl pozdní večer – první máj –
večerní máj – byl lásky čas.
Hrdliččin zval ku lásce hlas
kde borový zaváněl háj.
5 O lásce šeptal tichý mech;
květoucí strom lhal lásky žel,
svou lásku slavík růži pěl,
růžinu jevil vonný vzdech.
Jezero hladké v křovích stinných
10 zvučelo temně tajný bol,
břeh je objímal kol a kol;
a slunce jasná světů jiných
bloudila blankytnými pásky,
planoucí tam co slzy lásky.
15 I světy jich v oblohu skvoucí
co ve chrám věčné lásky vzešly;
až se – milostí k sobě vroucí
změnivše se v jiskry hasnoucí –
bloudící co milenci sešly.
20 Ouplné lůny krásná tvář –
tak bledě jasná jasně bledá,
jak milence milenka hledá –
ve růžovou vzplanula zář;
na vodách obrazy své zřela,
25 a sama k sobě láskou mřela.
Dál blyštil bledý dvorů stín,

jenž k sobě šly vzdy blíž a blíž,
jak v objetí by níž a níž
se vinuly v soumraku klín,
30 až posléz šerem vjedno splynou.
S nimi se stromy k stromům vinou. –
Nejzáze stíní šero hor,
tam bříza k boru k bříze bor
se kloní. Vlna za vlnou
35 potokem spěchá. Vře plnou –
v čas lásky – láskou každý tvor.
[...]

*Karel Hynek Mácha: Máj (1836, cit. podle K. H. Mácha: Básně;
ed. Miroslav Červenka; Český spisovatel, Praha 1996, s. 11–14)*

TEXT 2

Magdalena Dobromila Rettigová: *Rosol polívkový...*

2.

Vezme se 5 liber hovězího, 5 liber telecího masa, 2 telecí nohy, 1
3 libry vepřové pečeně, dvě staré slepice, čtvrt libry uzeného masa,
2 hřebíčkem prostrkané bílé cibule, to vše na veliký kuthan neb do
velkého měděného, dobře vycejnovaného kotlíka se dá a podleje
se to asi dvěma pintama vody. Nech to pak zponenáhla dusit, pěnu 5
sbírej a chvílkami hovězí polívky přilívej. Až to vše jak patří měkké
jest, proced' skrze servít, seber všecku mastnotu a opět to na menší
kuthánek vlej a to tak dlouho vařit nechej, až se to jako rozvařený
klih táhne. Dej však pozor, aby se to nepřipálilo. Když to tak zvažené,
proced' to skrz řídké sejtko do čisté nádoby neb mísy, v které se 10
to ustydnout nechá, a pak vyklopené na malé tabulky pokrájí;
nebo se to zrovna do malých tvormiček, k tomu ustanovených,
lejtí může. Takovou jednou tabulkou, když se do másu dosti slabé
hovězí polívky vhodí, stane se polívka velmi chutná. Když polívka 15
kupř. na cestě na hospodě k dostání není, vhodí se taková tabulka
do dvou žejdlíků vařící vody; třeba-li, trochu se přisolí a mohou se
buď makronky, které se též s sebou véztí mohou, do ní zavařit, neb
chlebiček nebo žemličku pod ni dát, jest vždy chutná. Tato lepší
pro zdravé, první ale lepší pro nemocné osoby. A touto také závírku 20
masitých polívek činím, jsouc toho mínění, že trochu zkušená
kuchařka z těchto padesáti sobě rozličnými proměnami jich i sto
uvařit může. Jak se nudle, flíčky a strouhané těsto zaváří, beztoho
každá jen málo zkušená, ba každé desítileté děvče již ví. Jen toliko
ještě připomínám, že chce-li se dobrá polívka docílit, jí nesmí příliš 25
mnoho býti, a pak že dobrých kostí a rozličné zeleniny se šetřiti
nesmí. Celer, petružel, pór, mrkev, kapusta, modré zelí a v zimě, když
již nic jiného by k dostání nebylo, aspoň cibule při hovězím mase se
vařit musí.

Magdalena Dobromila Rettigová: Rosol polívkový... (1826,
cit. podle M. D. Rettigová: Domácí kuchařka; ed. Felicitas
Wünschová [= Alexandr Stich]; Odeon, Praha 1986, s. 67)

INTERPRETACE TEXTŮ

Robert Ibrahim

Když se nás někdo zeptá, jakými verši začíná Máchův (1810–1836) *Máj* (1836) – nejvýznamnější dílo českého romantismu – bez váhání odpovíme *Byl pozdní večer...* A přesto *Máj* těmito verši nezačíná, předchází jim totiž dedikační báseň (a budeme-li chtít být ještě přesnější, pak dedikační básni předchází krátké věnování Hynku Kommovi – obchodnímu partnerovi Máchova otce). Přečteme-li si dedikační báseň na pozadí *Máje*, skoro to vypadá, jako by ji napsal někdo jiný. O tom, jaké motivace vedly Máchu k jejímu napsání a zařazení na čelné místo jeho vrcholné skladby (ba dokonce na začátek prvního dílu jeho plánovaných *Spisů*), existují různé hypotézy, kterým se tu nemůžeme věnovat. Odlišnost dedikační básně od „vlastních“ veršů *Máje* se pokusíme interpretovat na ose konvenčnost-nekonvenčnost.

Podívejme se blíže na použitý verš (metrum) dedikační básně: jedná se o střídání mužských (končí lichoslabičným slovním celkem) a ženských (končí sudoslabičným slovním celkem) čtyřstopých trochejů (na lichých slabikách verše je tendence umisťovat přízvuk, kdežto na sudých slabikách nesmí stát přízvuk víceslabičného slova). Trochej byl v té době asociován s příznaky českosti, což pramenilo z toho, že česká lidová a starší poezie měla většinou trochejský spád. Čtyřstopý trochej byl patrně vybrán proto, že kratší verš (verše do deseti slabik se chápou jako kratší) se víc hodí k písni (v dějinách evropského verše lze vysledovat tendenci, že kratší verše se pojí s lyrikou, delší s epikou). Dedikační báseň je napsána ve čtyřech osmiveršových strofách se střídavým rýmem, objevují se v ní různé druhy opakování (refrény), což je opět plně ve shodě s jejím žánrem (píseň). Máchovy trocheje jsou v daném případě velmi pravidelné: na sudých slabikách verše se neobjevuje přízvuk víceslabičného slova – kromě dvou výjimek: *obráťí*[3] a *rozloučí*[13].

Přejdeme k ukázce z prvního zpěvu. Ta je jako většina *Máje* napsána v jambu (nepravidelně se střídají čtyřstopé mužské a ženské jamby; na sudých slabikách verše je tendence umisťovat přízvuk, kdežto na lichých slabikách verše nesmí stát přízvuk víceslabičného slova). Zatímco o trocheji jsme řekli, že byl považován za metrum domácí, původní, české, s jambem se (ne vždy právem) spojovaly charakteristiky opačné. Jamb byl (a bohužel je tomu tak někdy ještě dnes) považován za rozměr, který odpovídá „duchu“ češtiny, za německý (neslovanský) import. Přestože se jamby objevovaly i před Máchou, bývá Mácha považován za tvůrce českého (romantického) jambu. Označením romantické jamby se myslí, že se jedná o nepravidelné verše, tedy o verše, v nichž dochází k porušení normy, tj. k výskytu přízvuku víceslabičného slova na lichých slabikách verše. Toto porušení normy bylo v minulosti hodnoceno jak negativně (jeden z našich největších básníků, a těch chyb!), tak pozitivně (romantik, který se nenechává spoutat pravidly a jehož verš neupadá do monotónnosti). Jambů, které by měly alespoň na jedné liché slabice ve verši přízvuk víceslabičného slova, je v naší ukázce opravdu hodně: 23 ze 36. V 17 případech se ale jedná o přízvuk na

první slabice verše. To není v českém jambu (resp. v jambech těch slovanských jazyků, které mají stálý přízvuk na první slabice) nic neobvyklého a je to chápáno jako jedna z možností (ta nejvolnější), jak vyřešit začátek jambického (vzestupného) verše (realizace pomocí jednoslabičného slova, ať přízvučného nebo nepřízvučného, je považována za velmi pečlivé dodržování metra).

Přejdeme k rýmu, který upoutával pozornost již Máchových současníků. Všimněme si naprosté převahy mužských rýmů (tj. rýmů tvořených lichoslabičnými slovními celky). Naprostá většina mužských rýmů je tvořena slovy jednoslabičnými, což je v češtině velmi neobvyklé (na rozdíl např. od angličtiny) a jedná se o zcela zřejmý autorský záměr, který souvisí s Máchovou tendencí po zvýraznění konce verše.

Přejdeme k dalším rozdílům mezi oběma texty: v dedikační básni je akcentována dobrotivost (pomoc v nouzi, odpuštění nepřátelům), statečnost (česká vojska jsou v boji nepřemožitelná), věrnost (Bohu, králi, vlasti). Srovnajme to s hlavními aktéry *Máje*: Vilém je loupežník, který ze žárlivosti a touhy po pomstě zavraždil svého soka (který je zároveň jeho otcem), ve druhém zpěvu se zaobírá nekřesťanskými myšlenkami a přes všechnu touhu ho po smrti rodná zem/matka nepřijímá (krev syna teče po ní, ne do ní); Vilémův otec (v *Máji* nevystupuje) svého syna z neznámého důvodu vyhnal z domu, Jarmila se zapletla jak s Vilémem, tak s jeho otcem (dobrovolně či nedobrovolně) a svůj život končí sebevraždou (místo aby ji plavec-posel utěšil, prokleje ji). Poutník, který celý příběh vypravuje, je člověk bloudící světem a vykazující náchylnost ztotožňovat se s největšími nešťastníky, jež na svých cestách potká (resp. s jejichž příběhy se seznámí). Vrcholem ironie je, že druhé intermezzo, které zachycuje naříkající loupežníky, jako jedno z mála míst v *Máji* je napsáno trochejem, a tak si o srovnání s dedikační básní přímo říká. Takto vyvstává na jedné straně společenství spořádaných vlastenců, na druhé spořádaných vyvrhelů, jejichž hodnotové žebříčky se protínají ve schopnosti vzájemné družnosti, avšak ostře kontrastují v tom, kdo je předmětem opěvování.

Vstupní verše *Máje* jsou popisem večerní májové krajiny. Jedná se o krajinu plnou lásky, najdeme v ní borový háj, jezero obklopené skalami a horami, slávíka, růži, hrdličku a bílá stavení. Tento popis může evokovat jistou idyličnost (jako by se jednalo o pokračování nálady z dedikační básně). Ale nenechme se ukolébat – pro některé aktéry *Máje* se líbezný šířý dol může v noci proměnit v hrob (druhý zpěv), jeho dominantou se může stát popravčí pahorek a exekuce hrozného zločince (třetí zpěv). Obraz krajiny se tedy proměňuje v závislosti na perspektivě, z níž je pozorována (stačí srovnat verše z úvodu skladby s prvním intermezem). S prostředky narušování idyličnosti se ale můžeme setkat i v naší ukázce: *strom lhal lásky žel* [6], *jezero [...] zvučelo temně tajný bol* [9–10], hvězdy (tj. jasná slunce jiných světů) jsou přirovnány k *slzám lásky* [14], luna umírá narcisistní láskou... [25] Právě láska je hlavním tématem naší ukázky, o čemž svědčí i to, že vedle výrazu láska, který se tu objevuje desetkrát [2, 3, 5, 6, 7, 14, 16, 25, 36], se setkáme s výrazy *milostí* [17], *milenci* [19], *mileneč* [22], *milenska* [22], resp. výrazy, které vyjadřují pohyb k sobě (atrakci, tj. přitahování), tedy pohyb pro lásku (ať to chápeme jakkoli) typický: *objímat* [11], *objetí* [28], *splynout vjedno* [30], *jít blíž a blíž* [27], *vinout*

se [29], klonit se k něčemu [34]. Milostná atmosféra je ale nějak spojena i s těmito výrazy nebo spojeními: první máj [1], večer [1], hrdlička [3], strom v květu [6], růže [7], slávik [7], klín [29], vřít [35] apod. Láskou je tedy zasaženo doslova vše, s čím se v ukázce setkáme. S motivem přibližování souvisí i motiv zrcadlení, který se vyskytuje jak přímo (hvězdy a měsíc se odrážejí na hladině jezera [15–25]), tak i na rovině textové výstavby: ať už jsou to chiasmy (*bledě jasná, jasně bledá* [21]; *bříza k boru k bříze bor* [33]), těsně spjaté dvojice (*kol a kol* [11]; *milence milenka* [22]; *blíž a blíž* [27]; *níž a níž* [28]; *stromy k stromům* [31]; *vlna za vlnou* [34]) nebo četné zvukové paralelismy, např.

- jenž k sobě šly / vzdy blíž a blíž,
jak v *objetí* / by níž a níž [27–28] (v obou verších se obdobně opakují sekvence j-obě-í / i-íža-íz)
nebo
- zvučelo temně / tajný bol [10] (v obou půlverších se inverzně opakují hlásky lo-t-ň / t-n-ol).

Porovnáním dedikační básně a úvodu prvního zpěvu jsme zjistili, že dedikační báseň zcela ve shodě se svým žánrem (společní píseň) užívá konvenčních prostředků (pravidelný trochej, pravidelné rýmové schéma, členění do strof), zatímco úvod prvního zpěvu je po stránce formální budován nekonvenčně (nepravidelný jamb, nepravidelné rýmové schéma, absence strofického členění). Jestliže dedikační báseň navozuje atmosféru idyly, první zpěv ji (přes počáteční návaznost) spíše rozbíjí. Dominantou úvodních veršů prvního zpěvu je motiv lásky, který se projevuje na různých složkách textu (zvukové, lexikální, syntaktické).

Ve stejném roce, ve kterém byl publikován Máchův *Máj*, vyšlo i třetí vydání (první je z roku 1826) populární *Domácí kuchařky* Magdaleny Dobromily Rettigové (1785–1845). Text 2 je návodem na přípravu masového vývaru (bujónu). Pracovní návod je útvar, který se řadí do odborného stylu a který je založen na popisu nějakého děje nebo činnosti. Naše ukázka, jak uvidíme dále, však do tohoto vymezení nezapadá bezvýhradně. Jídlo, vaření a stolování jsou témata nadčasově populární, dnes by autorka mohla patřit mezi vyhledávanou odbornici na gastronomii a mít v televizi vlastní pořad o vaření.

Text 2 je zhruba 180 let starý, a tak není divu, že některé věci jsou dnes jinak. Všimněme si např. autorčina očekávání, že *každé desíleté děvče již ví, jak se nudle, flíčky a strouhané těsto zaváří* [22–23]. Další věcí, která může dnešního čtenáře udivit, je množství telecího masa potřebného k výrobě bujónu: spotřeba telecího masa skutečně prošla vývojem – tehdy bylo ve středních a vyšších vrstvách společnosti naprosto běžné, strážníkům se dokonce přejídalo, dnes je jeho spotřeba daleko menší a pokrmy z telecího masa jsou pokládány za vybrané (srov. např. fakt, že dříve se obalovaný řízek připravoval především z telecího masa, dnes z vepřového; v Rakousku se dodnes za „vídeňský řízek“ smí označovat pouze řízek z telecího masa). Odlišné jsou pochopitelně i míry a váhy: (česká) *libra* (= 512 gramů [1]), *žejdlík* (= 0,48 litru [16], *pinta* [51]) nebo *más/máz* (= 1,9 litru [13]), resp. názvy kuchyňského nádobí, pomůcek nebo potravin:

kuthan^[3] (= kastrol, pánev), od toho deminutivum *kuthánek*^[8] (= kastrůlek, pánvička), *servít*^[7] (z fr. *serviette* = ubrousek; myšleno látkový, nikoli papírový) nebo *makronky*^[17] (z it. *maccheroni*, autorka má patrně na mysli druh nudlí, tedy těstovinovou zavářku). Rovněž bychom dnes z dietologických důvodů neodebírali během přípravy bujónu pěnu, která se tvoří během vaření, neboť se jedná o bílkoviny: Rettigová tak činila patrně z důvodů estetických. V čem se naopak dnešní gastronomické trendy s dobou M. D. Rettigové shodují, je důraz na používání velkého množství zeleniny a na zpracování čerstvých, sezónních a lokálních surovin (dáme přednost pracnější a dražší výrobě domácího bujónu před koupí polotovarů).

Text bychom mohli rozdělit na čtyři části: v první se uvádí výčet potřebných surovin (*Vezme se [...] asi dvěma pintama vody.* [1–5]), druhá popisuje sám proces výroby bujónu (*Nech to pak zponenáhla dusit [...] lejtí může.* [5–13]), třetí se zabývá jeho užitím a servírováním (*Takovou jednou tabulkou [...] lepší pro nemocné osoby.* [13–19]) a čtvrtá tvoří závěr celé kapitoly o masových polévkách (*A touto také [...] při hovězím mase se vařit musí.* [19–28]). Ačkoli není těžké text takto rozčlenit, absence grafického členění činí náš recept trochu nepřehledným (dnešní recepty nejenže využívají možnosti grafického zpracování textu včetně vizuálního doprovodu, ale mnohdy jsou v souvislosti s maximálním ohledem na potřeby uživatele dokonce psány v bodech). Náš recept také není vždy dostatečně návodný (chybí např. informace, jak velké množství bujónu se za použití uvedeného množství surovin vyrobí, nebo přesnější časová určení). Je patrné, že autorka počítá s tím, že mezi čtenářkami budou *zkušené kuchařky*^[20–21]. Vzhledem k tomu, že se jedná o recept/návod, tedy o text, jehož účelem je adresáta dovést ke kýženému cíli, obsahuje text velmi mnoho výzev (formou rozkazovacího způsobu: *pěnu sbírej* [5–6], spojením modálního slovesa s infinitivem: *cibule při hovězím mase se vařit musí* [27–28]). Autorka s adresátkami textu komunikuje, oslovuje je, a to 2. os. sg.: užití tykání vede k navození osobního vztahu a může být motivováno „profesní“ sounáležitostí – i dnes se s tím můžeme setkat např. ve sportovních oddílech, kdy je již samotné členství v oddílu dostatečným důvodem k okamžitému tykání mezi osobami různého stáří, sociálního postavení apod. V dnešních receptech se ale spíše setkáváme s méně osobním užitím imperativu 2. os. pl. (Hovězí maso nakrájejte...) nebo prezentu/futura 1. os. pl. (Hovězí maso nakrájíme...). Osobní vztah autorky ke čtenářkám vyplývá také z navození atmosféry vzájemné důvěry. Autorka čtenářkám předává své rady a tipy, zároveň v nich ale vyvolává pocit, že jsou takového na dálku nabytého přátelství hodny: *trochu [...] i sto uvařit může* [20–22]. V tomto posledním citátu bychom snad mohli i spatřovat apel na ženskou kreativitu, která by dokázala hospodyním zpříjemnit lopocení u plotny – jak tehdy, tak dnes.

Přestože text vznikl v době národního obrození, bez problému mu rozumíme. V některých případech došlo k drobným posunům: tvary, které bychom dnes hodnotili jako hovorové nebo nespisovné (*polívka* [24], *sejtko* [10], *lejtí* [13]), byly v té době neutrální a běžně se používaly i ve spisovném projevu. Některá slova se od dnešního úzu liší jen nepatrně: např. předponou (*zvařené* [9] = uvařené, *ustydnout* [11] = vystydnout) nebo příponou (*masitá* [20] = masová), kvantitou (*chvílkami* [6] = chvilkami),

předložkou (*při hovězím* [27] = s *hovězím*), snadno si také poradíme se změnou základového slova (*tvormička* [12] = *formička*; tvar = forma) či pochopíme, že obrat *na cestě* [15] znamená „při cestování“. Překvapit by nás snad mohlo, že *vycejnovaný kotlík* [4] neznámá něco jako „pocínovaný“, ale „vydrhnutý“. Všimněme si také, že ve větách se složeným přísudkem bývá určitý slovesný tvar na konci věty, což by se dalo vysvětlit vlivem němčiny.

K další četbě:

ČERNÝ, František

1986 „*Máchův pokus o »společnou píseň« Čechů*“; in *Prostor Máchova díla. Soubor máchovských prací*; ed. P. Vašák (Praha: Československý spisovatel), s. 211–230

ČERVENKA, Miroslav

1990 „*Máj*“; in Miroslav Červenka – Vladimír Macura – Jaroslav Med – Zdeněk Pešat: *Slovník básnických knih. Díla české poezie od obrození do roku 1945* (Praha: Československý spisovatel), s. 136–146

1995 „*Polymetrie v české epice 19. století*“; in Miroslav Červenka – Květa Sgallová: *Z večerní školy versologie 3* (Praha: ÚČL AV ČR), s. 7–100

1998 „*Máchovo místo ve vývoji českého verše*“; *Česká literatura* 46, s. 482–489

HODROVÁ, Daniela

1986 „*Máj*“; in Milan Zeman a kol.: *Rozumět literatuře 1. Interpretace základních literárních děl české literatury* (Praha: SPN), s. 59–68

IBRAHIM, Robert – SGALLOVÁ, Květa

2010 „*Máchův jamb a prostředky zeslabování konfliktu jazyka a metra*“; in *Máchovské rezonance: IV. kongres světové literárněvědné bohemistiky*; ed. K. Piorecký (Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, Obec spisovatelů a Akropolis), v tisku

MUKAŘOVSKÝ, Jan

1948 *Kapitoly z české poetiky 3. Máchovské studie* (Praha: Svoboda)

WÜNSCHOVÁ, Felicitas [= STICH, Alexandr]

1986 „*Spisovatelka a kuchařka*“; in Magdalena Dobromila Rettigová: *Domácí kuchařka*; ed. F. Wünschová [= A. Stich] (Praha: Odeon), s. 9–32

Prof. PhDr. Jana Hoffmannová, DrSc.

Vědecká pracovnice oddělení stylistiky a lingvistiky textu Ústavu pro jazyk český Akademie věd ČR, působí i v Ústavu translatologie Filozofické fakulty UK. Zabývá se stylistikou, lingvistikou textu, analýzou dialogu, mluvenou češtinou a vztahem mluvených a psaných projevů.

Prof. PhDr. Jiří Holý, DrSc.

Profesor Ústavu české literatury a literární vědy Filozofické fakulty UK. Zabývá se českou literaturou 20. století, tématem holokaustu a česko-německými vztahy. Je mimo jiné členem redakční rady časopisu Český jazyk a literatura a autorem nebo spoluautorem řady středoškolských učebnic.

PhDr. Robert Ibrahim, Ph.D.

Učitel češtiny na Anglickém gymnáziu v Praze, spolupracuje také s Ústavem pro českou literaturu Akademie věd ČR a s Ústavem české literatury a literární vědy Filozofické fakulty UK v Praze. Zabývá se teorií verše a českou literaturou 19. století.

PhDr. Petr Nejedlý

Pracovník oddělení vývoje jazyka Ústavu pro jazyk český Akademie věd ČR, spolupracuje s Filozofickou fakultou UK. Zabývá se dějinami jazyka, lexikologií a lexikografií. Má dlouholeté zkušenosti s výukou češtiny a latiny na gymnáziu. Je členem Ústřední komise Olympiády v českém jazyce.

Robert Ibrahim a kol.
Interpretace textů
(nejen) ke státní maturitě

Vydal Filip Tomáš – Akropolis
(Severozápadní IV 16/433, 141 00 Praha 41,
www.akropolis.info)
v roce 2010 jako svoji 145. publikaci

Ediční příprava: Robert Ibrahim
Redakce: Miroslav Štochl
Grafická úprava a obálka: Petr Beránek
Sazba písmem MyriadPro: Ondřej Fučík

Tisk: Těšínské papírny, s. r. o.,
Bezručova 212/17, 737 01 Český Těšín

1. vydání, 152 stran, TS 12

ISBN 978-80-87481-05-9
ISBN 978-80-87481-15-8 (ePUB)
ISBN 978-80-87481-16-5 (PDF)

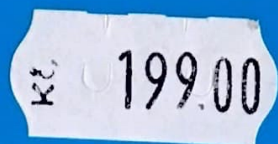
Elektronická podoba knihy www.ereading.cz

Doporučená cena včetně DPH 199 Kč

Publikace *Interpretace textů (nejen) ke státní maturitě* by měla v první řadě sloužit jako pomůcka k přípravě na ústní část nové maturitní zkoušky z češtiny. Na schopnost kriticky číst, rozumět a vyložit smysl a význam textu je v nové podobě maturity kladen důraz, takže je naděje, že po generacích studentů, kteří u maturity odříkávali „telefonní seznamy“, bychom se mohli dočkat studentů schopných samostatně pracovat s textem. Taková změna přichází právě včas, neboť podle mezinárodních výzkumů naši studenti v oblasti čtenářské kompetence dosahují ve srovnání se zeměmi EU jen průměrných výsledků. Publikace je sestavena z patnácti kapitol, každou kapitolu tvoří ukázka uměleckého a neuměleckého textu a jejich následná interpretace, která se především soustředí na text ukázek. Cílem interpretace uměleckého textu nebylo poskytnout „definitivní a správné“ řešení, které by se student měl ke zkoušce naučit, ale spíše ukázat, jak je text „udělán“ a jak může být čten. Při rozboru neuměleckých textů byl důraz kladen na rozbor stylistický, v některých případech také na jejich srovnání s textem uměleckým. Umělecké texty byly vybrány s ohledem na katalog požadavků pro maturitní zkoušku z českého jazyka a literatury, neumělecké texty vhodně reprezentují základní funkční styly. Autorský kolektiv tvoří jak renomovaní odborníci s bohatými pedagogickými zkušenostmi, tak i praktikující středoškolští učitelé.

Výběrem ukázek, poučeností a metodickým zpracováním interpretací dávají autoři podněty literární výchově jako celku a literárnímu vzdělávání na všech typech škol, magisterský stupeň škol vysokých nevyjímaje. [...] Kolektiv autorů pokračuje v tradici podobných odborně fundovaných příruček předlistopadových, ale novátorsky a vtipně vychází vstříc nynějšímu stavu předmětu a cílům jeho výuky.

Jaroslava Janáčková

ISBN 978-80-87481-05-9

